

dosadašnjom politikom Vatikana u sličnim situacijama – radi se o tome da obnovljena Srijemska biskupija treba biti dio crkvene pokrajine na tlu Srbije, dio biskupske konferencije sv. Ćirila i Metoda, odnosno, u kanonskom smislu, biti podložna Beogradskoj nadbiskupiji, što je u pojedinim povijesnim okolnostima donekle i bila (npr. u vrijeme osmanlijske vladavine ovim prostorom). Isto tako, glede predloženoga rješenja valja ponovno ukazati na povijesno nasljeđe u posljednja dva i pol stoljeća kao i na ukupne srpsko-hrvatske političke i državno-pravne odnose, koji su često bili bremeniti problemima i nespornostima. Oni, naime, snažno govore u prilog tome da se konačno rješenje ovoga problema odgodi na neko vrijeme.

Na koncu, navest ćemo kako autori odbacuju i osporavaju argumentaciju same biskupije u korist njihova supostojanja uz Đakovo kao metropolitanskoga središta – zbog tijesnih veza u novijoj povijesti, zatim financijske pomoći, postojanja Teološkoga fakulteta i Bogoslovnoga sjemeništa u Đakovu koje najčešće pohađaju i svećenički kandidati iz Srijema, kao i pripadnost hrvatskom narodu većeg dijela klera i vjernika na teritoriju katoličke Srijemske biskupije. Istina, prema mom skromnom mišljenju, možda se okolnosti vremenom i promijene (npr. kada Teološki fakultet u Subotici proradi, ako ojača sama Katolička crkva u Srbiji ili se srpsko-hrvatski odnosi u cjelini poprave), pa predloženo rješenje o jurisdikciji Srijemske biskupije Beogradskoj nadbiskupiji bude i prihvatljivo. Ali, mislim također, kako je glede konačnog rješenja ovoga pitanja, veoma važan cijeli niz nepoznanica, kao što su tzv. tajna diplomacija, zatim utjecaj

današnjih velikih sila, proces globalizacije, pitanja kako će izgledati granice u jugoistočnoj Europi, hoće li ih uopće biti, hoće li se status ovoga dijela svijeta, kao uostalom i cijeloga, određivati u slobodnozidarskim ložama, na sastancima Bilderberg grupe, Rimskog kluba ili možda nekog još strašnijeg konspirativnog društva? Dakle, kako mi se čini, bit pitanja ipak ostaje otvorena i dalje: Srijemska biskupija pod Beogradom ili Đakovom?

Dominik Deman

Ivan Stražemanac, *Povijest franjevačke provincije Bosne Srebrene*, preveo i priredio Stjepan Sršan, Državni arhiv u Osijeku, Osijek, 2010., 222 str.

Riječ je o drugome, dopunjenome i ispravljenome, izdanju prijevoda na hrvatski vrijednoga historiografskog djela, osobito značajnoga za mjesnu povijest Reda manje braće (lat. *Ordo fratrum minorum*, OFM) i Hrvata u Bosni, Hrvatskoj i Ugarskoj. Objavljeno je u kulturnom središtu Slavonije, u Osijeku, u povodu obilježavanja 800 godina od osnutka Reda i 700 godina djelovanja franjevaca u hrvatskim područjima. Prvo, pak, izdanje Stražemančeve povijesti Bosne Srebrene, također u prijevodu Stjepana Sršana, objavljeno je 1993. u nakladi Matice hrvatske u Zagrebu, u prestižnoj Biblioteci Latina et Graeca.

Autor prve povijesti bosanske franjevačke redodržave, koja bila od presudne važnosti za opstojnost Hrvata u nekoliko povijesnih razdoblja i na nekoliko teritorija, pa i u Bačkoj i u Srijemu, Ivan Strežemanac bio je franjevački redovnik. Rođen je u Slavoniji uz potok

Stražemanku u prigorju Papuka blizu Velike 1678., a umro je 1758. u Budimu. Novicijat je završio u Velikoj, a studij filozofije i teologije u, još uvijek neznanome mjestu, Italiji. U budimskom Filozofskom učilištu od 1718. je lektor teologije, a 1725.-26. gvardijan je Franjevačkog samostana u Budimu. Provincijal je Bosne Srebrene od 1729.-32. Smatra se najboljim historiografom u Slavoniji u XVIII. stoljeću.

Drugo hrvatsko izdanje ovoga djela (*lat.* Paraphrastica et topographica expositio totius alme provinciae Bosnae Argentinae fratrum Minorum de Observantia) otvara predgovor recenzenta, povjesničara prof. dr. sc. Pave Živkovića (str. VII-IX), nakon čega slijedi uvod pod nazivom *Pregled povijesti Franjevačkoga reda u našim krajevima* što ga je sačinio prevoditelj i priređivač prof. dr. sc. Stjepan Sršan (str. XI-XL), u kojemu u kratkim crtama izlaže povijest franjevaca na prostorima gdje Hrvati višestoljetno obitavaju. Isti autor potpisuje i treći segment uvodnoga dijela – *Fra Ivan iz Stražemana (Kopijarević) (1678.-1758.) i njegovo djelo* (XXIX-LX), u kojemu, osim osnovnih biografskih podataka o Stražemancu, Sršan informativno i argumentirano ukazuje na povijest nastanka, zatim zatomljenu sudbinu te važnost ovoga vrijednog historiografskog djela.

Stražemanac u svome djelu počinje iznositi povijest franjevačke provincije Bosne Srebrene od najranijih vremena. Tako navodi da su franjevci u Bosnu došli 1291., a već 1340. stvorili su i samostalnu redovničku pokrajinu pod imenom Bosna Srebrena. Od XV. stoljeća djeluju i „bosanski fratri“ i na prostoru južne Ugarske, a trojica su franjevaca podrijetlom iz ugarskog Po-

dunavlja poglavari Bosanske vikarije u istome stoljeću – Blaž de Zalka (1420.-29.), Ivan iz Baje (1438.-44.) i Fabijan iz Bačke (1445.-47.). No, franjevci provincije Bosne Srebrene znatnije razvijaju svoje djelovanje i brojčano šire svoju prisutnost u Slavoniji i južnoj Ugarskoj nakon bitke kod Mohača 1526. Naime, nije prošlo mnogo vremena nakon utemeljenja, provincija Bosna Srebrena (1517.) počela je sustavnije širiti svoje djelovanje izvan granica Bosne. U drugoj polovici XVI. st., dopuštanjem osmanskih vlasti, dolaze u Slavoniju i isprva preuzimaju dva napuštena samostana – u Velikoj i Našicama, koji su prije toga pripadali ugarskoj provinciji Sv. Marije. Odatle šire svoje pastoralno djelovanje dalje po Slavoniji, Srijemu i na ugarsko Podunavlje, stigavši sve do Budima i Pešte na sjeveru i Temišvara na istoku, a misionareći odlaze i do Sedmogradske, pa čak i do Moldavije, što je bilo stanje sredinom XVII. st. U to se vrijeme u najvećem broju na područjima Slavonije i ugarskog Podunavlja

radilo o rastućem hrvatskom življu, koji je ili ostao ovdje živjeti i nakon turskog osvajanja Ugarske ili se, pak, doseljavao s područja Dalmacije, Slavonije te Bosne i Hercegovine, često puta pod vodstvom upravo franjevacu Bosne Srebrene. Najtješnje povezani s vjerujućim hrvatskim pukom, bosanski su „fratri“ tijekom cijeloga XVII. st. bili glavni nositelji duhovne skrbi za katolike na prostoru Slavonije, Srijema i južne Ugarske, čime su omogućili opstojnost i ojačali cijelu Katoličku crkvu, koja je na ovom području bila uvelike oslabljena zbog posljedica turskih vojnih pohoda i reformacijskih gibanja. Činjenica da su ovdje bili prisutni i već djelovali pogodovala im je da neposredno nakon povratka ovih teritorija pod vlast Austro-Ugarske (Karlovački mir, 1699.) još više razviju svoju pastoralnu djelatnost, uvećaju i rašire svoju prisutnost, izgrade veći broj samostana i učvrste svoju organiziranost. Tomu je dakako išla u prilog i činjenica da je Austro-Ugarska bila država u kojoj je katolička vjera imala status državne religije. Sve to je skupa onda pridonijelo da su u prvoj polovici XVIII. st. franjevački redovnici Bosne Srebrene bili najbrojniji dio katoličkog svećenstva na prostorima Slavonije, Srijema i južne Ugarske, koji je upravljao najvećim brojem župa – 1708. na teritoriju Habsburške monarhije bosanski su franjevci imali 43 župe, mahom u naseljima s hrvatskim življem. U okvirima vlastitog prosvjetnog sustava, pri franjevačkim samostanima osnivali su i vodili filozofska i teološka učilišta (Budim, Našice, Osijek, Brod, Baja, Mohač, Brod...), od koji su neki imali značaj i za cijeli Red – budimsko je od 1722. imalo status „generalnog učilišta prvog reda“.

Stražemanac gore iznesenu kratku povijest franjevačke provincije Bosne Srebrene bilježi i prati u ovoj knjizi (str. 3-161), napisanoj u Velikoj 1730. godine. Istina, to čini, iz sadržajnih vizura današnjih spoznaja, s ne uvijek točnim podacima, budući da je jedan dio pisan i na temelju usmenih predaja, što naravno u konačnici ne umanjuje značaj djela kao prvoga. Knjiga počinje s dva kratka uvodna teksta, u kojima Stražemanac govori o političkom kontekstu koji je određivao povijest Bosne i Slavonije – njihovo „podvrgavanje pod Tursku vlast“. U tom smislu, u prvome tekstu (*Porobljena Bosna ili propast Stjepana, posljednjeg kralja Bosne*, str. 3-16) govori se o propasti bosanske kraljevine, nakon čega slijedi napis o propasti Slavenskog kraljevstva (*Slična kob Slavenskog kraljevstva*, str. 17-37). Glavni dio Stražemančeva djela – *Parafrastički i topografski prikaz Bosne Srebrene* – prikazuje, prema njemu dostupnim podacima, njezinu povijest od uspostave Bosanske vikarije, kako navodi, 1339. pa do 1730. godine, to jest godine kada je pisana. Sadržaj ovoga dijela iznesen je u 12, obimom nejednakih cjelina. U prvim poglavljima – I-V (str. 39-52) – Stražemanac izlaže kronologijskim redoslijedom povijest Bosne Srebrene, dok u središnjim poglavljima – V-XI (str. 52-75) – govori o „mučenicima naše provincije koji su se proslavili svetošću i čudesima“, zatim o onima „koji su bili urešeni biskupskim dostojanstvom“ te o „provincijalima i kustosima provincije“. Posljednje, XII. poglavlje, inače najobimnije (str. 76-161), posvećeno je prikazu povijesti nastanka i trajanja samostana Bosne Srebrene, i ono je najkorisnije za mjes-

nu povijest Hrvata u Vojvodini, to jest u ugarskom Podunavlju. Naime, od 38 samostana i rezidencija, u ovome dijelu piše se i o povijesti franjevačkih samostana i rezidencija u Budimu (str. 81-88), zatim Petrovaradinu (str. 123-127), Beogradu (str. 127-132), Tolni (str. 132), Baji (str. 133-134), Baču (str. 134-135), Temišvaru (str. 135-137), Aradu (str. 137-138), Radni (str. 138-139), Somboru (str. 141), Mohaču (str. 142), Feldvaru (str. 142-143) i Pakšu (str. 143).

Vrstan, pak, Sršanov prijevod s latinskoga na hrvatski prve povijesti Bosne Srebrene Ivana Stražemanca u knjizi prati i cjelina *Dodatak* (str. 163-181), u kojoj su objavljeni popisi svih vikara i provincijala Bosne Srebrene do 1754. godine, zatim provincijali „odcijepljene“ redodržave sv. Ivana Kapistranskoga od 1757. do 1900. godine, te provincijali Hrvatske provincije sv. Ćirila i Metoda od 1900., čime se dobiva veća informativna vrijednost djela. Na koncu, poseban odjeljak čini i dio *Tumačenje nekih imena i mjesta po abecedi* (str. 173-181), nakon čega slijede sažeci na engleskom, njemačkom i mađarskom jeziku, zatim uvijek korisna kazala – *Kazalo imena i mjesta* te *Kazalo predmeta i ustanova* – kao i popis *Značajnijih izvora i literature* (str. 183-218).

Ovo Stražemančevo djelo je u povijesti prvi ljetopis prve bosanske Franjevačke provincije Bosne Srebrene. Kako je riječ o franjevačkoj provinciji koja se prostirala na većem broju povijesnih hrvatskih teritorija (Dalmacija, Srijem, Slavonija) i čiji su redovnici djelovali među brojnim hrvatskim pukom i u drugim područjima, napose koncem XVII. i u prvoj polovici XVIII. stoljeća (Ugarska, Bugarska, Srbija, Banat, Sedmogradska,

tj. Transilvanija), jasno je zašto je ovo historiografsko djelo od velikoga značaja za mjesne povijesti Hrvata na navedenim područjima, pa tako i za Hrvate u Srijemu i južnoj Ugarskoj, to jest u današnjoj Vojvodini. Tim prije je to od značaja ako se zna da je isto bilo vrelo i za sve kasnije hrvatske povjesničare franjevac na ovim područjima, prije svega za Emerika Pavića i njegovo djelo *Ramus viridantis olivae* (Budim, 1776.) za koga je Euzebije Fermendžin čak ustvrdio da je nekritički prijepis Stražemančeva djela. Objavom ovoga djela na hrvatskom, može se reći, djelomice se nadomješta povijesna nepravda spram Stražemanca.

Tomislav Žigmanov

Grgo Piuković, *Sto bandaša i bandašica*, Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost, Subotica, 2010., 167 str.

Dužijanca kao svetkovina završetka žetve u Subotici se kontinuirano obilježava jedno stoljeće. Fotomonografija *Sto bandaša i bandašica* autora Grge Piukovića objavljena je upravo u povodu obilježavanja stote obljetnice od njezine prve javno organizirane proslave u Subotici 1911. godine. Sam naslov nas već upućuje na zanimljiv sadržaj. Autor naglašava kako je ova publikacija nastala s idejom da se prikupe stare fotografije koje dokumentiraju proteklih stotinu Dužijanci. Ponajprije su to fotografije glavnih nositelja proslave Dužijance – bandaša i bandašica, potom fotografije kruna i simbola koje se prinose Bogu kao zahvala za plodove protekle žetve, fotografije svećanih povorki, procesija te fotografije koje prikazuju pojedine prizore pripreme proslave Dužijance